

Żandarmeria Wojskowa jako specjalny rodzaj grupy dyspozycyjnej. Badania własne

Streszczenie: Grupy dyspozycyjne są przykładami dużych zbiorowości tworzonych na potrzeby określonej społeczności w danym państwie. Socjologiczne badania przeprowadzane w grupach dyspozycyjnych mają swoistą specyfikę, która wiąże się między innymi z dostępem do informacji o problemach społecznych, jakie w nich istnieją i wpływają na ich funkcjonowanie w systemie Sił Zbrojnych RP. Przykładem grupy dyspozycyjnej jest Żandarmeria Wojskowa, która została powołana do zapewnienia bezpieczeństwa określonej zbiorowości, jaką są Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej.

Słowa kluczowe: *Żandarmeria Wojskowa (ŻW), grupy dyspozycyjne, badania socjologiczne*

The Military Police as a special kind of flexible influenza. Own examinations

Summary: With example of large communities, there are flexible groups which are being created for the purposes of the determined community in the given state. Sociological examinations conducted in flexible groups have a specific specificity which is tied itself of baulk other with the accessibility to information concerning social issues which exist in them and the Republic of Poland influences functioning in the system of military forces. The Military Police that was appointed is an example of the flexible group for the safety assurance of the determined community military forces of the Republic of Poland.

Keywords: *Military Police (MP), flexible groups, sociological examinations*

Wstęp

Przedstawiając tematykę grupy dyspozycyjnej, należy rozpocząć od określenia, czym ona jest oraz jakie zadanie spełnia w społeczeństwie. Każdy człowiek, niezależnie od pozycji społecznej, postrzega otaczającą go rzeczywistość na różnych poziomach. Człowiek jest jednostką, która żyje w określonym środowisku i rozmieszczonej przestrzennie grupie społecznej. W ujęciu socjologicznym, przedstawianym przez Jana Szczepańskiego, grupę społeczną tworzą minimum trzy osoby, które: mają wspólne cele, dążenia i przejawiają zachowania o zorganizowanym charakterze;

posiadają symbole i znaki (ubiór), które wyróżniają je na tle innych grup (zbiorowości). W sposób szerszy wizję grupy przedstawia Karl Mannheim, który stwierdza, że jesteśmy członkami jakiejś grupy nie tylko dlatego, że się w niej urodziliśmy, nie tylko dlatego, że do niej po prostu należymy, ani też wreszcie – że okazujemy jej lojalność i przywiązanie, lecz głównie ze względu na to, że postrzegamy świat i określone rzeczy w świecie tak jak ta grupa, tzn. przez pryzmat jej interpretacji sensu¹.

W literaturze przedmiotu można wyróżnić różne typy grup społecznych. Samo funkcjonowanie w grupie jest nieodłączną częścią życia w społeczeństwie. Z uwagi na liczebność, możemy wyróżnić grupy małe i duże, co z kolei determinuje kolejne kryterium podziału, odnoszące się do składu osobowego oraz wzajemnych relacji członków grup. W małych grupach relacje oparte są na osobistych przekazach, natomiast w grupach dużych członkowie pozostają w zależnościach, w ramach których bezpośrednie kontakty ze wszystkimi osobami nie są do końca możliwe.

Grupy dyspozycyjne są przykładem dużych zbiorowości tworzonych na potrzeby określonej społeczności w danym państwie. Istotną ich cechą jest oddanie w służbie określonej społeczności, w szczególności dla zapewnienia powszechnego bezpieczeństwa. Grupy dyspozycyjne mają profesjonalny charakter i realizują wyspecjalizowane funkcje w ramach wyodrębnionego systemu bezpieczeństwa państwa, spełniając także funkcje użyteczne dla obywateli². Z. Zagorski definiuje dyspozycyjność jako „poddanie się, celem uzyskania środków egzystencji [...], rozkazodawstwu, hierarchii, dyscyplinie, musztrze, skoszarowaniu, umundurowaniu i znacznemu ograniczeniu życia rodzinno-osobistego na rzecz pełnienia wewnątrzgrupowych i zewnątrzgrupowych, czyli segmentacyjnych ról społecznych”³.

W ujęciu socjologicznym za grupę dyspozycyjną o znaczeniu globalnym możemy uznać Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, których jednym z elementów jest Żandarmeria Wojskowa (ŻW).

¹ K. Mannheim, *Ideologia i utopia*, Wyd. Aletheia, Warszawa 2008, s. 52.

² J. Maciejewski, *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012, s. 50.

³ S. Jarmoszko, *Perspektywy grup dyspozycyjnych w społeczeństwie nasilającego się ryzyka*, [w:] J. Maciejewski, I. Wolska-Zogata (red.), *Teraźniejszość i przyszłość grup dyspozycyjnych*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2013, s. 30.

Żandarmeria Wojskowa jako grupa dyspozycyjna

Przykładem grupy dyspozycyjnej jest Żandarmeria Wojskowa, która została powołana do zapewnienia bezpieczeństwa określonej zbiorowości, jaką są Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej. Żandarmeria Wojskowa jako umundurowana, wyodrębniona i wyspecjalizowana służba wchodząca w skład Sił Zbrojnych RP, posiada struktury, które zapewniają jej szybkie i skuteczne działanie. W oparciu o dokumenty normatywne, ŻW pełni zadania przewidziane dla Policji⁴, ale w stosunku do żołnierzy czynnej służby wojskowej oraz żołnierzy sił zbrojnych państw obcych, przebywających na terytorium RP.

Żandarmerię Wojskową jako system tworzą: Komenda Główna Żandarmerii Wojskowej, oddziały terenowe (6), wydziały (11), w tym placówki (29), oddziały specjalne (2), a także Centrum Szkolenia Żandarmerii Wojskowej oraz Oddział Zabezpieczenia Żandarmerii Wojskowej. Żandarmeria Wojskowa jako element systemu Sił Zbrojnych podlega bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej⁵.

Żandarmeria Wojskowa realizuje swoje zadania w trzech pionach funkcjonalnych: dochodzeniowo-śledczym, prewencyjnym i administracyjno-logistyczno-technicznym, współdziałając na co dzień z grupami dyspozycyjnymi Policji, Straży Granicznej, Służbą Ochrony Państwa oraz innymi służbami (w tym specjalnymi) odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo państwa. Do zadań tych, zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, należy w szczególności:

- zapewnianie przestrzegania dyscypliny wojskowej,
- ochranianie porządku publicznego na terenach i obiektach jednostek wojskowych oraz w miejscach publicznych,
- ochranianie życia i zdrowia ludzi oraz mienia wojskowego przed zamachami naruszającymi te dobra,
- zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń przez osoby, o których mowa w art. 3 ust. 2 ustawy, oraz innym zjawiskom patologicznym, a w szczególności: alkoholizmowi i narkomanii w Siłach Zbrojnych,

⁴ Art. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 2016 r. poz. 1250).

⁵ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. 2016 r. poz. 1463).

- współdziałanie z polskimi oraz zagranicznymi organami i służbami właściwymi w sprawach bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz policjami wojskowymi,
- zwalczanie klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidowanie ich skutków oraz czynne uczestniczenie w akcjach poszukiwawczych, ratowniczych i humanitarnych, mających na celu ochronę życia i zdrowia oraz mienia.

Środowisko wojskowe funkcjonuje według własnego kodu społecznego o ustalonych wewnętrznych normach, zwyczajach i regułach postępowania, trudnych do zrozumienia dla osoby z zewnątrz⁶. Badania socjologiczne⁷ przeprowadzane w grupach dyspozycyjnych mają swoistą specyfikę, która wiąże się między innymi z dostępem do informacji o problemach społecznych, jakie w nich istnieją i wpływają na ich funkcjonowanie⁸ w systemie Sił Zbrojnych RP. Ten szczególny rodzaj służby jest związany z ryzykiem poniesienia uszczerbku na zdrowiu lub nawet utraty życia. Jest to w głównej mierze spowodowane udziałem żołnierzy w misjach poza granicami państwa (np. w Afganistanie). Po traumatycznych przeżyciach na misjach mogą pojawiać się u żołnierzy zmiany psychiczne nazywane zespołem zaburzeń stresu pourazowego PTSD (ang. *Posttraumatic Stress Disorder*).

Takie wydarzenia mogą mieć wpływa na jakość zadań wykonywanych przez grupę dyspozycyjną o szerokim znaczeniu, jaką są Siły Zbrojne. Hermetyczność i specyfika środowiska wojskowego wymaga zatem szerokiego jego rozpoznania i analizowania, a zadanie to powierzono właśnie Żandarmerii Wojskowej. Ze względu na specyfikę organizacji Żandarmerii Wojskowej w systemie Sił Zbrojnych, stanowi ona grupę dyspozycyjną pełniącą rolę przysłowiowego stróża w armii, a więc czuwa ona nad tym, aby żołnierze wykonujący sprecyzowane zadania na rzecz bezpieczeństwa i suwerenności państwa realizowali je zgodnie z literą prawa. Zadanie to jest niezwykle trudne z punktu widzenia etosu wykonywania zawodu żandarma w stosunku do innego żołnierza. Niejednokrotnie zdarza się, że działania podejmowane przez żołnierzy ŻW są negatywnie odbierane w środowisku żołnierzy Sił Zbrojnych RP. Można stwierdzić, że

⁶ M. Fijałka, *Alkohol w środowisku żołnierzy*, „Przegląd Żandarmerii” 2008, nr 3, s. 43.

⁷ Badania przeprowadza Wojskowe Biuro Badań Społecznych (WBBS).

⁸ J. Maciejewski, *Grupy dyspozycyjne...*, op. cit., s. 43.

tworzy się wówczas swoisty konflikt między dwoma grupami dyspozycyjnymi, tj. między Żandarmerią Wojskową a innymi rodzajami Sił Zbrojnych, co w konsekwencji powoduje animozje na różnych płaszczyznach funkcjonowania SZ. Jest to temat skomplikowany, który wymaga odrębnego badania. W ujęciu socjologicznym Żandarmeria Wojskowa, jako grupa dyspozycyjna, składa się z wewnętrznie powiązanych elementów (struktur), z których każdy pełni określoną funkcję w systemie. Jak w każdej większej grupie, również w ŻW istnieją wewnętrzne napięcia, ale dzięki zhierarchizowanej strukturze są one rozwiązywane. Można rzec, iż w ujęciu funkcjonalnym Żandarmeria Wojskowa jest postrzegana jako system wzajemnie powiązanych elementów, pełniących funkcję na rzecz utrzymania równowagi w całej grupie dyspozycyjnej.

Dyspozycyjność ŻW jest zatem niczym innym, jak przejawem gotowości do niesienia pomocy w sytuacjach kryzysowych oraz zapobiegania zagrożeniom. Struktura wewnętrzna Żandarmerii Wojskowej jest określona przez hierarchiczny podział na stanowiska, funkcje i korpusy osobowe (stopnie). Żołnierze ŻW, reprezentujący jednostki terenowe, poddawani są ocenie w głównej mierze umundurowanych kolegów z innych jednostek wojskowych, wobec których wykonują ustawowe zadania, ale także społeczeństwa i wszechobecnymi mediów.

Niewątpliwie na jakość wykonywanych zadań mają wpływ kompetencje żołnierzy Żandarmerii Wojskowej. W związku z tym prowadzona jest działalność szkoleniowa, umożliwiająca funkcjonariuszom rozwój służbowy dzięki kierowaniu ich na różne kursy w Centrum Szkolenia Żandarmerii Wojskowej w Mińsku Mazowieckim i za granicą (EGF⁹). Korzystanie z doświadczeń innych grup dyspozycyjnych (Policji, Straży Granicznej) oraz NATO MP COE¹⁰ umożliwia poznanie specyfiki danej służby, a tym samym wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań na rzecz polepszenia warunków pracy. Nowoczesne techniki szkolenia są integralną częścią każdej grupy dyspozycyjnej odpowiedzialnej za zapewnienie bezpieczeństwa obywateli.

⁹ Ang. *European Gendarmerie Force* – Europejskie Siły Żandarmerii (z siedzibą we Włoszech, w mieście Vicenza).

¹⁰ Ang. *Nato Military Police Centre of Excellence* – Centrum Eksperckie Policji Wojskowych NATO (z siedzibą w Bydgoszczy).

Wsparcie przez Żandarmerię Wojskową innych grup dyspozycyjnych

Policja była, jest i będzie główną grupą dyspozycyjną zapewniającą bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Właściwe zrozumienie roli Policji przez członków społeczeństwa wyraża się w odpowiednim podejściu do organizacji policyjnej, pełnionych przez nią funkcji i zakresu odpowiedzialności we wszystkich aspektach¹¹ działalności.

Zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa jest jednym z najważniejszych zadań, jakie stoi przed grupami dyspozycyjnymi. Nieustanne przygotowanie Żandarmerii Wojskowej do działania wynika z zadań, jakie nałożył na tę formację ustawodawca. Wymiana doświadczeń oraz poszerzanie kompetencji grup dyspozycyjnych jest gwarancją właściwego reagowania na zagrożenia oraz pozwala budować dobre stosunki pomiędzy tymi grupami. Żandarmeria Wojskowa jako formacja typu policyjnego jest istotnym elementem wsparcia działań Policji oraz Straży Granicznej, gdyż jednym z głównych jej zadań jest ochrona porządku publicznego na terenach i obiektach wojskowych oraz w miejscach publicznych¹².

Odnosząc się do szczegółów unormowań prawnych, dotyczących udziału ŻW w działaniach wspierających grupy dyspozycyjne Policji oraz SG, należy wyszczególnić dwa akty normatywne, które regulują zadania oraz zakres ich współpracy, a jest to: ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji¹³ oraz ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej¹⁴.

¹¹ R. Weber, *Police Organization and Accountability: A Comparative Study*, [w:] A. Kádár (ed.), *Police in Transition: Essays on the Police Forces in Transition Countries*, Budapest–New York 2001, s. 39.

¹² Zob. art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1463).

¹³ Art. 18a. 1.: „W razie zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego, jeżeli siły Policji są niewystarczające lub mogą okazać się niewystarczające do wykonania ich zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych uzgodniony z Ministrem Obrony Narodowej, może zarządzić użycie żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji. 2. W wypadku, o którym mowa w ust. 1, żołnierzom Żandarmerii Wojskowej przysługują, w zakresie niezbędnym do wykonania ich zadań, wobec wszystkich osób, uprawnienia policjantów określone w art. 15 i art. 16. Korzystanie z tych uprawnień następuje na zasadach i w trybie określonych dla policjantów”.

¹⁴ Art. 11d.: „1. W przypadku zagrożenia bezpieczeństwa lub porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego oraz w strefie nadgranicznej, jeżeli siły Straży Granicznej są niewystarczające lub mogą okazać się niewystarczające do wykonania ich zadań

W ostatnich 10 latach kolejni Prezesi Rady Ministrów 13-krotnie wydawali zarządzenia w sprawie zmobilizowania żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w celu udzielenia pomocy Policji, a tym samym nadawali im uprawnienia tej służby w stosunku do wszystkich obywateli. Powyższa decyzja świadczy o dużym zaufaniu władzy politycznej do profesjonalizmu Żandarmerii Wojskowej w działaniach na rzecz wsparcia jednostek Policji. Uwytknić należy w tym miejscu fakt, iż Żandarmeria Wojskowa stanowi zaledwie ok. 2% w stosunku do sił Policji.

W odniesieniu do wsparcia Straży Granicznej przez ŻW, na obecną chwilę nie korzystano z uprawnień wynikających wprost z art. 11d ustawy o Straży Granicznej. W dotychczasowych działaniach ŻW wspierała Straż Graniczną podczas międzynarodowych imprez, tj. EURO 2012 i Światowych Dni Młodzieży.

Analizując powyższe, należy zaznaczyć, iż Żandarmeria Wojskowa jest jedyną grupą dyspozycyjną w Polsce, która w przypadku nagłego zagrożenia może posiadać kompetencje Policji oraz Straży Granicznej w stosunku do wszystkich obywateli. Kolejnym ważnym elementem udziału ŻW w działaniach wspomagających zapobieganie skutkom kryzysu jest ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej¹⁵ oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych RP w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu¹⁶. I choć wspomniane akty normatywne (dotyczące klęski żywiołowej), nie artykułują wprost zadań Żandarmerii Wojskowej, to wymieniona grupa dyspozycyjna – będąca elementem systemu Sił Zbrojnych RP – może realizować zadania w zakresie działań ratowniczych, poszukiwawczych, izolowania zagrożonego terenu oraz prewencyjnych.

w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub uzasadnia to stopień zagrożenia, Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych uzgodniony z Ministrem Obrony Narodowej, może zarządzić użycie żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Straży Granicznej. 2. W przypadku, o którym mowa w ust. 1, żołnierzom Żandarmerii Wojskowej przysługują, w zakresie niezbędnym do wykonania ich zadań, wobec wszystkich osób, uprawnienia funkcjonariuszy Straży Granicznej określone w art. 11 ust. 1 pkt 2, 4–5a, 5b lit. a i b, pkt 6–8 i 10 oraz art. 23. Korzystanie z tych uprawnień następuje na zasadach i w trybie określonych dla funkcjonariuszy Straży Granicznej”.

¹⁵ Tekst jednolity ustawy (Dz.U. z 2014 r. poz. 915).

¹⁶ Tekst jednolity rozporządzenia (Dz.U. z 2003 r. poz. 347).

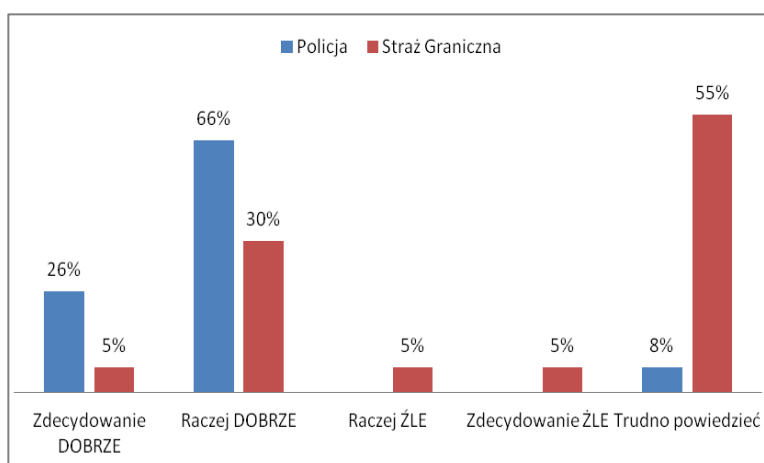
Analiza wyników badań

Zakładając, że Żandarmeria Wojskowa może stać się pewną kategorią analizy socjologicznej, postawić należy pytanie, jak może być rozumiana działalność tej grupy dyspozycyjnej na gruncie teorii funkcjonalnej.

Podejmując próbę przeprowadzenia badań nad działalnością Żandarmerii Wojskowej jako grupy dyspozycyjnej, skonstruowano kwestionariusz ankiety zawierający łącznie 7 pytań, o kafeerii zamkniętej i półotwartej, a o ocenę poproszono funkcjonariuszy Policji oraz Straży Granicznej. Założeniem tego badania było poznanie opinii osób, które na co dzień współpracują z funkcjonariuszami ŻW w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Badania zostały przeprowadzone w oparciu o jednostki terenowe w/w instytucji, znajdujące się na terenie odpowiedzialności Oddziału Żandarmerii Wojskowej w Krakowie.

W socjologii funkcjonalnej, w odniesieniu do grupy dyspozycyjnej, istotne będzie pytanie o rolę jaką ŻW pełni w systemie bezpieczeństwa – nie tylko Sił Zbrojnych – ale i całego społeczeństwa. Na warunek ten składać się będą: położenie geopolityczne jednostek (jako całości grupy dyspozycyjnej), wewnętrzne struktury oraz ich dostosowanie do potrzeb społeczeństwa.

W pierwszym pytaniu (wykres 1), poproszono respondentów o ocenę Żandarmerii Wojskowej, mając na uwadze dotychczasową wieloletnią współpracę grup dyspozycyjnych.

Wykres 1. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i) ocenia Żandarmerię Wojskową?

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań wskazują, iż funkcjonariusze Policji w blisko 88% dobrze oceniają Żandarmerię Wojskową. Nieco inaczej działalność ŻW ocenili funkcjonariusze Straży Granicznej. Połowa ankietyowanych (55%) nie umiała ocenić ŻW, uzasadniając, że nie posiada wiedzy na temat jej działalności oraz nie miała do czynienia w bliższych kontaktach służbowych z tą grupą dyspozycyjną.

W odpowiedzi na pytanie o ilość służb (wykresy 2a, 2b), aż 79% funkcjonariuszy SG stwierdziło, że ŻW powinna pozostać jako odrębna grupa dyspozycyjna działająca na rzecz szeroko pojętego bezpieczeństwa. W kontekście pozostałych odpowiedzi (16% i 5%), zachodzi pewna wątpliwość prawna, co do proponowanych zmian. Otóż Służba Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służba Wywiadu Wojskowego zaliczane są do grup dyspozycyjnych o znaczeniu „służb specjalnych”¹⁷.

Służba Kontrwywiadu Wojskowego (oraz Służba Wywiadu Wojskowego) to służby specjalne, właściwe w sprawach ochrony przed zagrożeniami wewnętrznymi (i zewnętrznymi) dla obronności Państwa, bezpieczeństwa i zdolności bojowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Różnica w funkcjonowaniu ŻW (w porównaniu z SKW i SWW) jest o tyle istotna, że dotyczy uprawnień procesowych ŻW (dochodzeniowo-śledczych), których wymienione służby specjalne realizować nie mogą¹⁸.

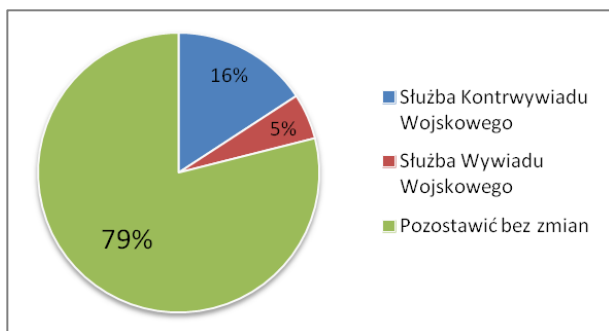
Tyle samo funkcjonariuszy Policji (79%) uważa, że ŻW powinna wykonywać zadania na obecnym etapie ustawodawczym, pozostając jako samodzielna grupa dyspozycyjna. Natomiast 21% respondentów uważa, że Żandarmeria Wojskowa powinna zostać połączona ze Strażą Graniczną¹⁹. Podstawą do takiego stwierdzenia są przesłanki historyczne, ponieważ zgodnie z rozwiązaniem obowiązującym w l. 1965–1971 Wojska Ochrony Pogranicza podlegały bezpośrednio pod Ministerstwo Obrony Narodowej oraz art. 1.1.²⁰, stanowiący, że Straż Graniczna jest jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formacją przeznaczoną do ochrony granicy państwowej.

¹⁷ Działalność tych służb reguluje ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2016 r. poz. 437).

¹⁸ Szerzej: W. Kubica, A. Hatałska-Gorzki, *Służba policyjna czy kontrwywiad? Rzecz o teoretycznym sporze kompetencyjnym*, „Przegląd prawniczy. Prokuratura krajowa” 2011, nr 1, s. 19-26.

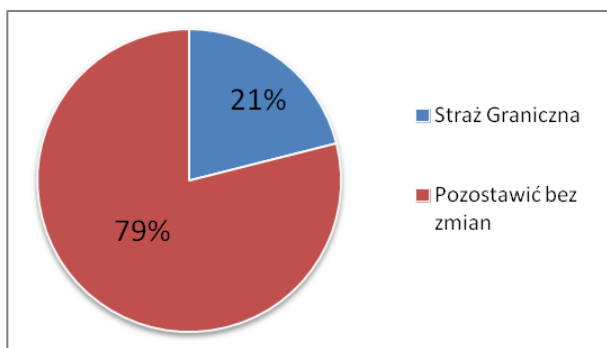
¹⁹ Została powołana do życia ustawą z dnia 12 października 1990 o Straży Granicznej (Dz.U. z 1990 r. Nr 78 poz. 462), a funkcjonowanie rozpoczęła 16 maja 1991 r. wraz z reformowaniem Wojsk Ochrony Pogranicza (WOP).

²⁰ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. 1990 nr 78 poz. 462).

Wykres 2a. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy Pani/ Pana zdaniem Żandarmerię Wojskową należałoby połączyć z innymi służbami, czy pozostawić bez zmian? (wg funkcjonariuszy Straży Granicznej)

Źródło: opracowanie własne.

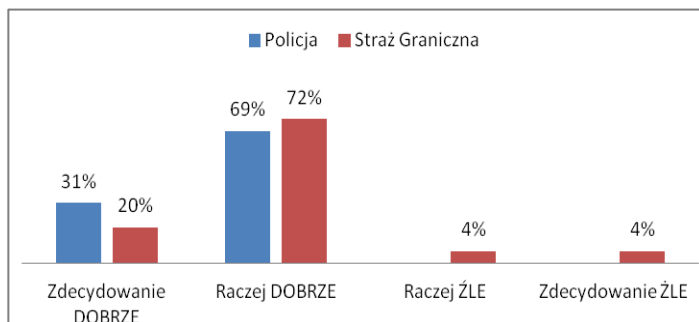
Wykres 2b. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy Pan(i)a zdaniem Żandarmerię Wojskową należałoby połączyć z innymi służbami, czy pozostawić bez zmian? (wg funkcjonariuszy Policji)

Źródło: opracowanie własne.

Działalność Żandarmerii Wojskowej nie skupia się dziś tylko w obszarze Sił Zbrojnych RP (zabezpieczenia prewencyjnego o charakterze patriotyczno-wojskowym). Ze względu na specyfikę działań oraz doświadczenie zdobyte w czasie służby poza granicami państwa (w Iraku, Afganistanie, Bośni, Kosowie, Kogo, Czadzie) ŻW wspiera działania funkcjonariuszy Policji w różnych przedsięwzięciach na terenie kraju. Szczególnie istotny jest udział żołnierzy ŻW w zwalczaniu klęsk żywiołowych i nadzwyczajnych zagrożeń środowiska (oraz likwidowaniu ich skutków), a także w akcjach poszukiwawczych, ratowniczych i humanitarnych, mających na celu ochronę życia i zdrowia oraz mienia. Według oceny (wykres 3) funkcjonariuszy wymienionych grup dyspozycyjnych, działalność ŻW jest dobrze oceniana przez środowisko cywilne. Zła ocena działalności ŻW

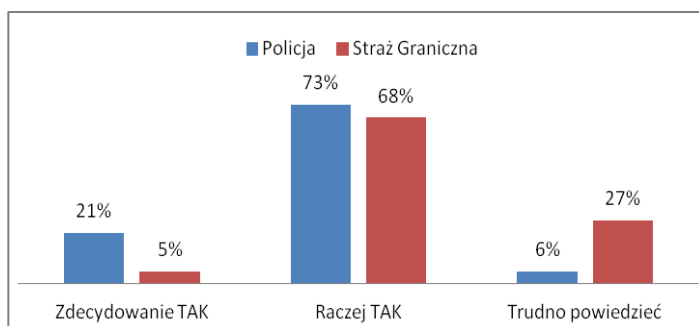
(4% odpowiedzi), dotyczy sytuacji, w których grupy dyspozycyjne (nie tylko ŻW) „źle są postrzegane przez niektóre osoby (grupy społeczne)”. W szczególności dotyczy to środowisk patologicznych oraz przestępczych.

Zadania, jakie nałożył ustawodawca na Żandarmerię Wojskową, wymagają na tej grupie dyspozycyjnej wysoki poziom przygotowania merytorycznego do wykonywania zadań w obszarze prewencyjnym, dochodzeniowo-śledczym oraz kryminalnym (wykres 4).

Wykres 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i)a zdaniem oceniana jest praca żołnierzy Żandarmerii Wojskowej przez środowisko cywilne?

Źródło: opracowanie własne.

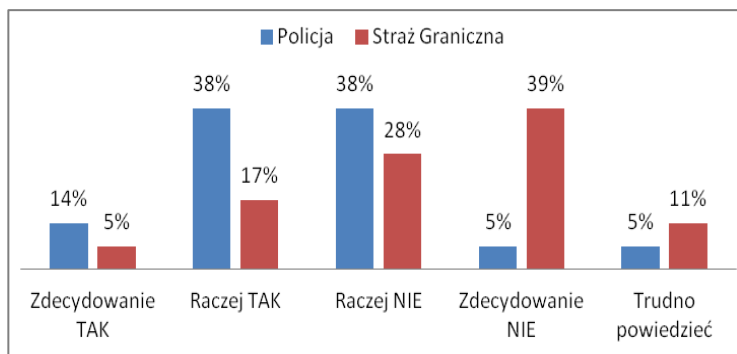
Wykres 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy Pan(i)a zdaniem przygotowanie merytoryczne żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do wykonywania ustawowych zadań (prewencyjnych, dochodzeniowo-śledczych, kryminalnych) jest wystarczające?

Źródło: opracowanie własne.

Odpowiednie przygotowanie do prowadzenia tego rodzaju działań możliwe jest dzięki działalności Centrum Szkolenia Żandarmerii Wojskowej w Mińsku Mazowieckim, szkół Policji oraz ośrodków szkolenia Straży Granicznej. Wspólne szkolenia tych trzech grup dyspozycyjnych dają możli-

wość wymiany doświadczeń i wypracowania (podobnych) procedur funkcjonowania, które niejednokrotnie ograniczone są ustawą oraz dokumentami wykonawczymi w randze rozporządzenia. Spośród ankietowanych ze Straży Granicznej 27%, uzasadniając swoją odpowiedź: „Trudno powiedzieć”, kierowało się tym, że nie ma wystarczającej wiedzy na ten temat („nie współdziałałem dotychczas, nie miałem styczności [z ŻW]”) ²¹. Wysoki wskaźnik badanych z Policji (73%) i Straży Granicznej (68%) jest zdania, że żołnierze ŻW są dobrze przygotowani do realizacji zadań.

Wzrost zagrożenia, głównie w obszarze terroryzmu na świecie, daje podstawę do prowadzenia debaty na temat zwiększenia uprawnień służb mundurowych. Żandarmeria Wojskowa jest dziś członkiem Europejskich Sił Żandarmerii (EGF). Uwzględniając doświadczenie służb mundurowych, tj. Francuskiej Żandarmerii Narodowej ²² oraz Korpusu Włoskich Karabinierów ²³, zapytano respondentów (wykres 5) o możliwość zmiany przepisów prawa w kontekście zwiększenia uprawnień Żandarmerii Wojskowej w stosunku do wszystkich obywateli. Większość ankietowanych z Policji i SG (74%) uważa, że należałoby zwiększyć uprawnienia ŻW. Tylko 16% respondentów wskazuje na „ciekawość takiego rozwiązania”, a 44% uważa, że „policja jest wystarczającą służbą, która spełnia zadania wśród obywateli” ²⁴.

Wykres 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy Pan(i)a zdaniem należałoby zmienić przepisy prawa tak, aby Żandarmeria Wojskowa posiadała uprawnienia w stosunku do wszystkich obywateli (tak jak np. żandarmeria francuska i włoska)?

Źródło: opracowanie własne.

²¹ Ibidem.

²² Fr. *Gendarmerie nationale*.

²³ Wł. *Arma dei Carabinieri*.

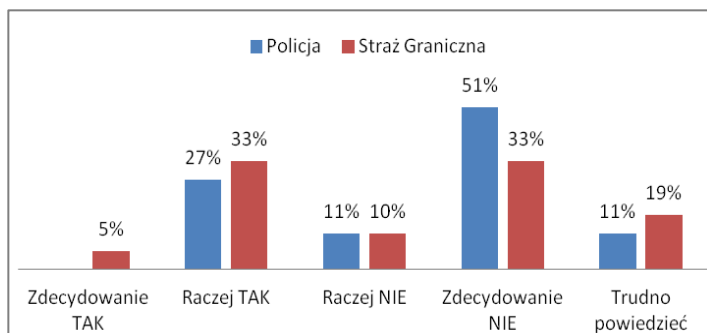
²⁴ Ibidem.

Są to odpowiedzi o tyle istotne, że – jak już wcześniej wspomniano – przez ostatnich 10 lat Żandarmeria Wojskowa 13-krotnie była mobilizowana do wsparcia działań Policji, a tym samym nadawano jej uprawnienia w stosunku do wszystkich obywateli. Powyższe decyzje świadczą o pełnym zaufaniu władz politycznych do profesjonalizmu tej grupy dyspozycyjnej, która wspierała działania Policji podczas Światowych Dni Młodzieży, przez co miała istotny wkład w zapewnienie bezpieczeństwa osobom przybywającym z całego świata.

W związku z realizacją zadań w zakresie działalności prewencyjnej (m.in. pełnienia służby patrolowej, wykonywania kontroli ruchu drogowego, pilotowania kolumn wojskowych oraz kierowania ruchem drogowym na zasadach przewidzianych w przepisach o ruchu drogowym i o drogach publicznych) Żandarmeria Wojskowa jest służbą aktywną na drogach oraz w miejscach publicznych. Wyniki współpracy z Policją oraz Strażą Graniczną (wykres 6) wskazują, że ilość patroli ŻW jest zdecydowanie niewystarczająca (84%). Powyższa odpowiedź daje tym samym uzasadnienie wnioskowi, że należałoby zwiększyć liczbę etatów dla żołnierzy ŻW oraz przeprowadzić dogłębną analizę rozmieszczenia struktur tej grupy dyspozycyjnej w miejscach szczególnie zagrożonych. Zwiększenie stanu osobowego ŻW byłoby istotnym elementem wsparcia działań Policji i SG.

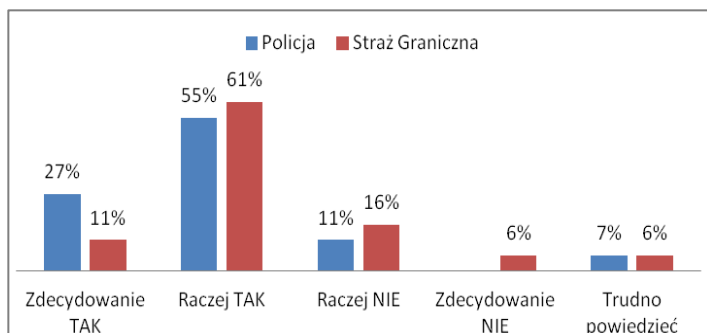
W 2005 r. w strukturze ŻW powstał nowy pion zajmujący się realizacją zadań w zakresie czynności profilaktycznych. Sekcje profilaktyki odpowiedzialne są za analizowanie, planowanie, koordynowanie i organizowanie działań mających na celu przeciwdziałanie przestępczości i ograniczanie występowania niepożądanych zjawisk w Siłach Zbrojnych. Dzięki specjalistycznemu sprzętowi oraz wiedzy żołnierzy ŻW prowadzona jest działalność informacyjno-wychowawcza w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi i narkomanii oraz zapewniania bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

Wzmoczona działalność profilaktyczna w środowisku cywilnym sprawiła, że Żandarmeria Wojskowa stała się grupą, do której coraz częściej zaczęły spływać prośby o pomoc w realizacji zajęć z zakresu zapobiegania i przeciwdziałania szeroko pojętej patologii, a główny ich trzon stanowią dziś zajęcia prowadzone w placówkach oświaty. Większość funkcjonariuszy Policji (77%) oraz Straży Granicznej (71%) jest zdania, że żołnierze ŻW powinni uczestniczyć w procesie edukacji młodzieży szkolnej (wykres 7).

Wykres 6. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy Pan(i)a zdaniem obecna liczba patroli Żandarmerii Wojskowej jest wystarczająca i adekwatna do potrzeb?

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 7. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy Pan(i)a zdaniem Żandarmeria Wojskowa powinna uczestniczyć w procesie edukacji młodzieży szkolnej?

Źródło: opracowanie własne.

Zakończenie

Żandarmeria Wojskowa jest specjalną i szczególną grupą dyspozycyjną, gdyż stoi na straży bezpieczeństwa Sił Zbrojnych RP, które stanowią najważniejszy element systemu bezpieczeństwa, służący utrzymaniu suwerenności i zapewnieniu siłom obronnym państwa spokoju.

Grupy dyspozycyjne o charakterze policyjnym (w tym policyjno-wojskowym) są nieodłącznym elementem suwerennego państwa. Przedstawione wyniki badań dają pewien obraz tego, na jakim poziomie funkcjonalności znajduje się dziś Żandarmeria Wojskowa. Jej przejrzysty wizerunek (oparty na wiedzy i doświadczeniu funkcjonariuszy Policji oraz SG) daje podstawę do podjęcia dalszych badań nad zmianami w funkcjonowaniu tej

szczególnej grupy dyspozycyjnej – badań, które wychodziłyby naprzeciw potrzebom państwa i samych obywateli.

Ustalenie najlepszego modelu funkcjonowania i przeznaczenia tej grupy dyspozycyjnej (ŻW) będzie sukcesem w zapewnieniu poczucia szeroko pojętego bezpieczeństwa.

Bibliografia

- Fijałka M., *Alkohol w środowisku żołnierzy*, „Przegląd Żandarmerii” 2008, nr 3, s. 43.
- Jarmoszko S., *Perspektywy grup dyspozycyjnych w społeczeństwie nasilającego się ryzyka*, [w:] J. Maciejewski, I. Wolska-Zogata (red.), *Teraźniejszość i przyszłość grup dyspozycyjnych*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2013.
- Kubica W., Hatańska-Gorzki A., *Służba policyjna czy kontrwywiad? Rzecz o teoretycznym sporze kompetencyjnym*, „Przegląd Prawniczy. Prokuratura Krajowa” 2011, nr 1, s. 19-26.
- Maciejewski J., *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.
- Mannheim K., *Ideologia i utopia*, Wyd. Aletheia, Warszawa 2008.
- Weber R., *Police Organization and Accountability: A Comparative Study*, [w:] A. Kádár (ed.), *Police in Transition: Essays on the Police Forces in Transition Countries*, CEU Press, Budapest–New York 2001.

Dokumenty prawne

- Ustawa z dnia 12 października 1990 o Straży Granicznej (Dz.U. z 1990 r. Nr 78 poz. 462).
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. z 2014 r. poz. 915).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1463).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2016 r. poz. 1250).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2016 r. poz. 437).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczególnych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych RP w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu (Dz.U. z 2003 r. poz. 347).